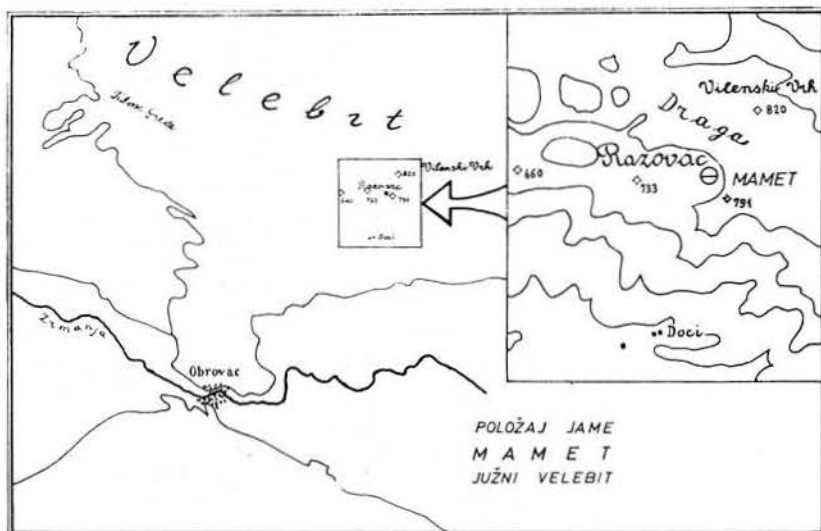

Mamet u južnom Velebitu

Prve vijesti o toj jami dobila je sadašnja generacija zagrebačkih speleologa u jesen 1967. godine. Donio ih je Hrvoje Malinar, član speleološkog odsjeka PD »Velebit« iz Zagreba. On je kao član speleološke ekipe Geološkog instituta iz Zagreba boravio više mjeseci tokom ljeta 1967. na gradilištu brane Kruščica u Lici i tu je od jednog radnika čuo za neku jamu na Velebitu velikog otvora koju još nitko nije istražio. Zainteresiravši se za nju nagovorio je tog radnika da ga odvede tamo. Kasno u jesen 1967. Malinar je prvi puta došao do jame. Vijesti koje je donio uzbudile su zagrebačke planinare-speleologe. Procijenio je otvor jame na 40 m promjera, a dubinu, prema padu kamena, na 200 m direktne dubine.

Bilo je odmah svima jasno da se stvarno radi o velikom i značajnom objektu i da je za istraživanje potrebna velika i dobra ekipa ljudi kao i dobra oprema za vertikalno istraživanje. Komisija za speleologiju Planinarskog saveza Hrvatske odmah je stavila u svoj plan za 1968. godinu istraživanje ove jame.

Za vrijeme priprema, proučavajući literaturu, ustanovljeno je da se prvi pisani podaci o toj jami nalaze u Planinarskom vodiču po Velebitu od dra Josipa Poljaka iz 1929. godine. Autor spominje da se na dalmatinskoj strani južnog Velebita kod Ražovog kuka (791 m) u docu Dragi nalazi »propast zvana Mamet, koja je u promjeru široka oko 40—50 m a duboka 150 m«.

Detaljnije rekognosciranje jame Mamet izvršila je ekipa od 6 ljudi u sastavu: Hrvoje Malinar, Radovan Čepelak, Jurica Posarić, Vlado Lindić, Ruža Lacko i Branko Jalžić početkom 1968. godine. Tada je ustanovljeno da je do jame najlakši pristup s ličke strane od željezničke stanice Štikada ili Gračac, odakle ima oko 4—5 sati hoda do jame, zatim da otvor jame ima 50 × 60 metara, da direktna dubina iznosi 200 m, da se jama od otvora prema dolje širi poput zvona i da je okolica jame vrlo pogodna za logorovanje.

Osim toga je gonič mazgi Petar Dragičević iz Štikade pričao da je on kao dijete vodio jednu ekipu austrijskih speleologa do te jame. Prema njegovom sjećanju to je moglo biti oko 1932. godine. Austrijanci su se spuštali pomoću užadi i »još nekih drugih sprava« ali su došli samo do dubine od oko 80—100 metara izjavivši da nemaju dovoljno opreme za daljnje spuštanje.

Ovi najvažniji podaci bili su osnovica za daljnje pripreme istraživanja. Tjedan dana prije početka istraživanja, 29. do 30. VI 1968. godine, Hrvoje Malinar i Drago Matišić ponovo su otišli u Štikadu i tu ugovorili s goničima mazgi da dočekaju ekipu na željezničkoj stanici Štikada u jutro 4. VII 1968. Oni su tom prilikom opet otišli do jame i spustili se na dalmatinsku stranu u Obrovac da ispitaju i mogućnost prilaza s mora.

Istraživanje je izvršeno u vremenu od 4. do 7. VII 1968. Vođa istraživanja bio je autor članka, a ostali članovi ekipe: Juraj Posarić, Branko Jalžić, Vlado Lindić, Ruža Lacko, Zdenko Metelko, Mladen Veliki, članovi SO PD »Željezničar«; Boris Vrbeč, Radovan Čepelak, Mladen Garašić, Zlatko Čorak, Slavimir Slaviček, Hrvoje Malinar, Dubravko Penović, Miron Kovačić, članovi SO PDS »Velebit«; ing. Ivica Posarić, član SO PD »Platak« i Smail Čelebić, član PD »Igman« iz Sarajeva, tj. ukupno 17 sudionika. Svi su se speleolozi dovezli u Štikadu 4. VII 68. i odavde u 9 sati ujutro krenuli na Velebit. Gonič. su doveli 7 mazgi koje su ponijele gotovo sav teret. Put do jame trajao je 5,5 sati.

Istog dana podignut je logor, sortirana oprema i izvršeno izviđanje jame radi određivanja mjesta za spuštanje. Nažalost, ekipa nije raspolagala s opremom koju je planirala. Jedna grupa članova SO PD »Željezničar« boravila je tjedan dana uoči ovog istraživanja na istraživanju nekih jama u Istri, i ona je na povratku u Zagreb svu opremu (uključujući i vitlo, telefone, ljestve i užad) poslala poštom brzovozno. Na dan polaska iz Zagreba za Štikadu ustanovljeno je da u Zagreb još nisu stigle sve vreće s opremom, to jest da nedostaje vreća s ljestvama. Tada je cijelo istraživanje došlo u pitanje, ali je onda dogovoreno da se nedostatak ljestava nadoknadi pomoću užeta i da se istraživanje svakako izvrši. Zato je nakon izbora mjesta za spuštanje izvršeno spajanje užeta i ljestava i postavljeno vitlo.

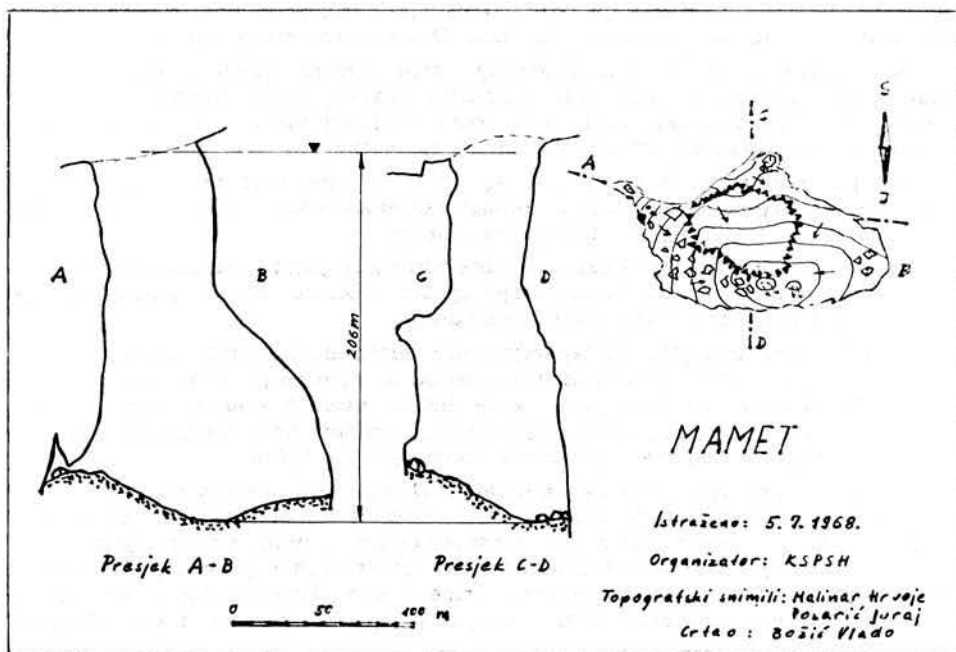
Drugog dana postavljen je telefonski kabel preko otvora jame, kako se prilikom spuštanja speleologa kabel ne bi mogao zaplitati sa čeličnim užetom vitla. Spuštanje je započelo oko 11 sati i prvi se u jamu spustio Hrvoje Malinar, zatim Jurica Posarić, Branko Jalžić, Vladimir Božić i Smail Čelebić. Oni su izvršili sva mjerenja i snimanja, te izašli oko 20 sati. Time je praktički istraživanje jame blo završeno.

Međutim kako je ova jama vrlo zanimljiva zbog grandioznih dimenzija, a vremena je još bilo dosta, to je odlučeno da se u jamu spuste svi članovi koji to žele. Zato je tokom cijelog trećeg dana vršeno spuštanje i dizanje. Na dnu jame bilo je ukupno 15 speleologa. Spuštanje i dizanje odvijalo se bez poteškoća zahvaljujući vitlu speleološkog odsjeka PD »Željezničar«. Do dubine od oko 120 metara speleolozi su koristili ljestve i spuštali se odnosno penjali po njima, a daljnjih 80 metara na ljestve su bila navezana dva užeta i svaki je slobodno visio na čeličnom užetu vitla, ali se pomoću prusikove zamke osigurao na užetu. Na taj je način i na ovom dijelu primijenjen sistem dvostrukog osiguranja.

Telefonska veza korištena je samo prilikom prvog spuštanja, a poslije je uspostavljena fiksna veza između dna i površine. Sporazumijevanje prilikom dizanja, odnosno spuštanja vršeno je direktno pomoću glasa. Unatoč velikom prostranstvu jame, jeke nije bilo, tako da je usprkos velikoj direktnoj razdaljini (200 m) sporazumijevanje pomoću glasa bilo odlično.

Male komplikacije nastale su jedino prilikom izvlačenja posljednjeg čovjeka iz jame. Vlado Lindić, kojega je dopao ovaj zadatak, morao je osloboditi užu zategnuto prilikom cijelog istraživanja u stranu pod stijenu. To je nategnuto užu služilo da speleolog visi ispod njega i da se na taj način čelično užu vitla ne zapliće s njime. Kada je ovo užu oslobođeno, ono je visjelo tik uz čelično užu vitla i prilikom dizanja došlo je do zaplitanja tih dvaju užeta. Najlonsko užu od osiguranja namotalo se oko čeličnog i stvaralo poteškoće prilikom penjanja. Dizanje je izak izvršeno bez većih problema, tako da je istog dana izvađena iz jame i sva oprema (užad, ljestve i telefonski kabel). Četvrtog dana (7. VII 1968) dignut je logor, upakirana sva oprema i opet pomoću mazgi prenešena do željezničke stanice Štikada.

Na povratku kod same Štikade istražen je, usput, aktivni ponor Jeler pokraj kojeg prolazi put. Za vrijeme cijelog istraživanja vrijeme je bilo lijepo i sunčano.

Za ovo istraživanje organizacione troškove prijevoza, odnosno prijenosa materijala kao i sve troškove potrošnog materijala snosila je Komisija za speleologiju PSH, dok su troškove ishrane snosili sami speleolozi.

Jama Mamet se nalazi na dalmatinskoj strani južnog Velebita, otprilike na polovici zračne razdaljine između Gračaca i Obrovca, a oko 400 metara istočno od kuka Ražovac (Ražov kuk, 733 m) i oko 100 metara od kote 791 m.

Geografski položaj jame je 44 stupnja, 14 minuta i 30 sekundi sjeverne širine i 13 stupnjeva, 23 minute i 32 sekunde istočne dužine, na nadmorskoj visini od 760 metara.

Najlakši pristup do jame je s ličke strane od željezničke stanice Štikada, a može se doći i iz Gračaca. Od željezničke stanice Štikada treba ići najprije kolskim putem prema selu Štikada u jz. smjeru odakle se pruža lijep pogled u smjeru jugoistoka na Crnopac (1404 m) i u smjeru juga na Čelavac (1207 m). Zatim treba proći pokraj uredenog izvora, a onda u smjeru juga kolskim putem pored ponora Jeler u koji ponire jedan krak potoka Ričice, pa uzvodno kolskim putem kroz šumu do livada gdje se nalazi pastirski stan (oko 500 m južnije od vrha Bijace, 965 m) podno prijevoja. Kojih pedesetak metara iznad ovog pastirskog stana na samom prijevoju nalazi se granica šume i livade. Odavde se dalje ide stazom, koja se počinje spuštati livadom prema dolini Duboke Jesle, odakle se pruža lijep pogled prema jugu na vrh Čelavac (1207 m) na kojem se nalazi televizijski toranj, a prema sjeveru na Tulove grede (1045 m) u daljini. Staza vodi dalje gotovo do dna doline Duboke Jasle gdje se na jugozapadnoj strani nalaze pastirski stanovi (Dušanov stan), a onda se uzbrdo kroz šumicu na sedlo u blizini Vilinskog vrha (820 m) i još jednog manjeg grebena dođe stazom iznad doline zvane Draga, duge oko 1 km u smjeru istok—zapad, a široke oko 500 m u smjeru sjever—jug. Dolinu okružuju sa sjevera vrhovi Vilinski vrh (820 m) i Golo brdo (957 m), a s juga Ražovac ili Ražov kuk (733 m). Dolina je djelomično obrađena, a djelomično pokrivena košanicama. U najnižem dijelu Drage, koji je ujedno i najniži dio ove doline, nalazi se dolac Baljkuša, dug u smjeru sjever—jug oko 400 metara, a u smjeru istok—zapad oko 100 m. Dolac je oko dvadesetak metara niži od ostalog dijela Drage. Jama Mamet nalazi se na istočnom dijelu dolca Baljkuša.

Otvor 55×40 m vidi se lijepo već sa sedla ispod Vilinskog vrha, odakle se stazom lako dođe u Dragu, pa u Baljkušu i do jame. Ovim putem ima 4 sata hoda.

Od Obrovca je također moguć pristup. Treba krenuti cestom prema Gračacu i nakon 5 km, sjeverno od sela Milanci, krenuti kolskim putem uzbrdo na sjever do zaseoka Dóci, odakle se dalje može samo jedva vidljivom stazom do Baljkuše. Uspon od ceste je veoma naporan. Od Obrovca treba oko 4 sata hoda.

Na cijelom području Baljkuše a i Drage teško se može uočiti neka slojevitost stijena. Masivni vapnenac prominskih naslaga eocenske starosti tvori ovdje različite krške oblike od kojih su najizrazitiji kukovi i škrape.

Otvor jame je jajolikog oblika a okolica obrasla u grmlje. Istočna strana otvora je previsna, dok se zapadna strana blago spušta u obliku lijevka. Južna i istočna strana jame je za 10 m viša od sjeverne i zapadne.

Već na otvoru jame jasno se zapažaju dvije vertikalne pukotine. Jedna ima smjer S—J, a druga IJI—ZSZ. Do 80 m dubine jama se sa zapadne i sjeverne strane sužuje u obliku lijevka tako da otvor jame na toj dubini iznosi 55×40 m. Južna i istočna strana su previsne od samog početka tj. od otvora do dna jame, a zapadna i sjeverna od 80 m dubine, tako da jama u dnu imade dimenzije 87×157 m.

Dno jame ima oblik velikog amfiteatra. Najniži dio jame nalazi se u jugo-istočnom dijelu, a okružuju ga sipari sa svih strana. Najmanja direktna dubina jame nalazi se ispod sjevernog ruba otvora i iznosi 184 m, dok je ukupna dubina jame 206 m. Visina sipara na sjevernoj strani iznosi 30 m. Na sjeverozapadnoj strani jame nalazi se mala »spilja« dužine dvadesetak metara a širine 3—4 m. U samom dnu jame, kao i na krajnjem istočnom i zapadnom siparu jame, nalaze se veći kameni blokovi (3—4 m³).

Sjeverozapadna strana ulaznog dijela jame je gotovo do 50. m dubine obrasla u travu i sitno grmlje. Istočna i južna stijena dobro su razvedene, kakve su i ostale stijene do dna jame.

Siga ima jedino u »spilji«, gdje imade čak i jedan lijepi crveni sigasti »saljev. Na sjevernom dijelu jame i na krajnjem južnom dijelu stijene su, kao i sipar, obrasli u lišaj i mahovinu, jer na tim mjestima kaplje voda.

Vode na dnu nema u većim količinama. Mala lokvica vode koja se puni nakapnicom nađena je na sjeverozapadnom dijelu jame na lijevoj strani ulaza u »spilju«. Na dnu jame moguće je primijetiti da voda, koja dođe u jamu ili putem kiše kroz otvor ili cijeđenjem kroz stijene ili topljenjem snijega, ponire u dnu jame u nekoliko sitastih ponora.

Za vrijeme ljetnih sunčanih dana sunčeve zrake dopiru do 150. m dubine. Po jami je moguće kretati se uz danje svjetlo jer ga ima dovoljno, jedino je za »spilju« potrebna svjetiljka.

Temperatura zraka iznosila je u podne na otvoru jame u hladu 31° C a u jami 7° C na dnu. Temperatura vode u lokvici u jami iznosila je 5° C. U jami nije primijećeno nikakvo strujanje zraka.

Mnoštvo golubova, lastavica i čavki gradi gnijezda u previsnoj istočnoj i južnoj stijeni počam od same površine pa do dubine od oko 80 m. Na dnu jame na sjevernom siparu primijećeno je oko 5—6 živih puhova. Kostii ptica, ovaca, koza, zečeva i drugih životinja nađene su ispod otvora.

Postanak jame Mamet može se pripisati snažnom kemijskom i mehaničkom djelovanju meteorne vode na stjечиštu velikih tektonskih pukotina S—J i ZSZ—IJI. Voda je tokom aktivnog perioda proširila pukotine i dugogodišnjim djelovanjem ih produbila. Usljed novih tektonskih pokreta došlo je do urušavanja pa je tako nastala velika dvorana a zatim dno. Uz to se proširio otvor, a onda je u zadnjem periodu došlo do stvaranja siga u »spilji« i do stvaranja sipara u dnu jame.